

FIGÜRİNLER ÇAĞI

Myken Uygarlığı'na son veren Dorlar'ın erken dönemlerine ait en yoğun biçimde günümüze ulaşan eserleri, geometrik motiflerle süslü olan vazolarıdır. Bununla birlikte heykel sanatında büyük eser yapıp yapmadıkları konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Buna karşın gerek Olympia ve gerekse Akropolis'te ağırlıklı olarak ele geçen çok sayıda figürin, Dorlar'ın bu sanat dalına da ilgi duyduklarını en açık şekilde göstermektedir.

Dor Göçleri sonucunda yaklaşık 1200'de yıkılan Myken veya Hitit gibi uygarlıklardan sonra yaklaşık 800 yılına kadar süren bir Karanlık Çağ'dan bahsedilmektedir. Hem vazo sanatına ait ürünler, hem de figürinler bu çağda da hayatın devam ettiğini kanıtladığı gibi, insanlık tarihinin karanlık bir döneme girmediğini açık bir şekilde göstermektedir. Bu geçiş dönemini diğerlerinden ayıran en önemli özellik sadece devlet, ya da kent devleti olarak adlandırabileceğimiz siyasal bir otoritenin olmamasıdır.

Figürinler çağını kendi içinde Geometrik ve Orientalizan dönem olarak iki bölüme ayırmamız mümkündür. 1100 - 700 yılları arasında tarihlenebileceğimiz Geometrik Dönemi, kısıtlı sayıda örnek nedeniyle seramik sanatında olduğu gibi kendi içinde alt bölümlerde incelemek çok anlamlı değildir. Orientalizan olarak adlandırılan dönem ise 700/680- 610/600 tarihleri arasında yerleştirilmektedir. Figürinlerin hem sayısı olarak artması, hem de çeşitlenmesi nedeniyle bu dönem bazı bilim insanları tarafından "Dedalik Dönem" olarak adlandırılarak kendi içinde alt bölümlere bölünmektedir:

700 - 680 Proto *Dedalik*

680 - 660 Erken *Dedalik*

660 - 630 Olgun *Dedalik*

630 – 610 / 600 Geç *Dedalik*

Genel anlamda "Figürinler Çağı" olarak adlandırdığımız döneme ait eserler ortalama 15-25 cm arasındaki kısa boyutları ile dikkat çekmektedir. Figürinlerin üretiminde kullanılan malzeme ağırlıklı olarak pişmiş toprak ve bronzdur. Bunun yanı sıra ahşap veya fildişi gibi organik malzemelerin de kullanıldığı

tahmin edilmektedir. Ancak organik malzemeler kolayca yok olabildiği için günümüze ulaşan örnek sayısı yok denecek kadar azdır.

Geometrik Çağ Figürinleri (1100 – 700)

Bu dönemde normal insan boyutunda heykeltıraşlık eserleri yerine daha çok küçük boyutlu idoller, figürinler, tören kapları, rythonlar üretilmektedir. Eserlerde öne çıkan ortak özellikler arasında baş, boyun, kollar, bacaklar ve ayakların silindirik olması, gözlerin yuvarlak ve patlak bir şekilde gerçekten uzak geometriksel bir biçimde işlenmesi sayılabilir. Figürinlerin özellikle dış konturlarında geometrik hatların egemen olmasından dolayı bu dönem “Geometrik Dönem” olarak adlandırılmıştır.

Figürinlerin silindirik yapılan gövdeleri genellikle çarkta şekillendirilmekte, sonradan elle yapılan baş, kol ve bacaklar eklenmektedir. Daha sonra seramik eserlerde olduğu gibi geometrik desenlerle boyanarak fırınlanmaktadır. Böylece figürinden çok seramik bir kap izlenimi veren heykelcikler ortaya çıkmaktadır.

Örneğin Atina Kerameikos’da bir mezarda bulunan Protogeometrik döneme ait geyik figürini çarkta biçimlendirilen gövdesi ve elle üretilip vücuda monte edilen boynuzlar, baş, boyun ve bacaklar gibi uzuvları ile anlatılan özellikleri birebir yansıtmaktadır. Üzerindeki bezemelerin dönem vazo sanatındaki benzerleri ile karşılaştırılması ve bulunduğu mezardaki diğer buluntulara göre yaklaşık 925 yılına tarihlenen figürinin gövdesi geometrik motiflerle bezelidir.

Dönem stilini yansıtan benzer örnekleri sayı olarak artırmak mümkündür. Örneğin Euboia’dan 900 civarına tarihlenen kentauros heykelciğinde de benzer şekilde çark ve el işçiliğini bir arada görmek olasıdır. Bununla birlikte yüzey dönemin seramik eserlerinde olduğu gibi geometrik motiflerle doldurulmuştur. Bu figürinde dikkat çeken kayda değer diğer bir özellik mitolojik bir yaratığın konu olarak işlenmiş olmasıdır. Her ne kadar Yunan sanatında sık sık mitolojik yaratıklara yer verilmiş olsa da, bu tür motifler Hesiodos ve Homeros ile birlikte, yani 8. yüzyılda moda olmaya başlar. Bu nedenle Euboia figürini Yunan sanatında dini motiflerin karşımıza çıktığı ilk örnekler arasında yer almaktadır.

Olympia veya Rhodos'ta bulunan örneklere göre bu dönemde insan figürlerinin de üretildiği anlaşılmaktadır. İnsan figürleri genellikle elle şekillendirilen örneklerden oluşmaktadır. Baş kol, bacak gibi önemli uzuvlara verilmiş, detaya girilmemiştir. Herhangi bir şekilde anatomiden söz etmek mümkün değildir. Cinsiyet ayrımı göğüs veya uzuv gibi detaylarla gösterilmeye çalışılmıştır. Örneğin sadece baş bölümü korunan bir figürünün erkek mi, kadın mı olduğunu anlamaya imkan yoktur.

Yunan sanatında mitolojik konuların işlenmesi 8. yüzyılın ilk yarısı ile birlikte sayı olarak artar. Buna ait güzel örneklerden birisi Metropolitan Müzesinde korunan Herakles – Kentaur Mücadelesinin konu edildiği gruptur. Bu figüründe ayakta duran bir erkek ve karşısında bir kentaur bulunmaktadır. Her ikisinin de başında polos benzer bir şapka vardır. Ayakta duran erkeğin sol eli kentaurun sol omzunda durmaktadır. Kentaur ise sol eli ile ayakta duranın sağ kol bileğini tutmaktadır. Aslında her iki figür samimi bir şekilde karşılıklı dursa da, burada Herakles'in Kentaur ile mücadele ettiği yaygın bir görüş olarak kabul edilmektedir.

Benzer şekilde mitolojik bir konu olabilecek bir grupta ise ayakta duran bir erkek karşısındaki iki hayvanla birlikte betimlenmiştir. Hayvanlardan birisi diğerine göre daha küçüktür. Erkek ileri doğru uzattığı sağ elinde tuttuğu nesneyi diğerine göre daha büyük olan hayvana doğru uzatmaktadır. Kompozisyondan dolayı burada köpeği ile birlikte aslan avına çıkan bir kişinin konu edildiği düşünülmektedir.

Her iki grupta ortak özellik olarak mücadele olayının tam olarak ifade edilmediği dikkat çekmektedir. Figürler sadece hareket eder şekilde kollarını ileri doğru uzatmışlardır. Grupta tek başına figür bir anlam ifade etmemektedir. Bu özelliğe hieroglif adı verilmektedir. Stil olarak vücudun dış konturlarına önem verilmiş, detaya inilmemiştir. Bu nedenle her iki figürün de yaklaşık aynı tarihlerden olmalıdır. 8. yüzyılın ortalarına doğru vazo süslemelerinde insan figürlerine de yer verilmesi bu dönemde üretilen eserlerin tarihlenmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin 760/50 civarına tarihlenen Dipylon vazosunun üzerinde yer alan cenaze töreni sahnesinde betimlenen insan veya at figürleri benzer şekilde detay verilmeden salt dış konturları ile gösterilmiştir. Vücut hatları geometrik sert çizgilerden

oluşmaktadır. Özellikle siluet görüntü, keskin geometrik hatlar, geniş omuz ve ince bel, figürinler ile vazo resimleri arasındaki benzerliklerdir. Bu nedenle söz konusu figürinlerin 8. yüzyılın ortalarına tarihlenmesi mümkündür.

Yüzyılın ortalarına doğru özellikle bronz figürinlerde sayı ve tip olarak önemli oranda artış olur. Akropolis'den sakallı erkek olarak bilinen bronz figürin olasılıkla mızrağını atmak istercesine sağ elini omuz hizasına götürmüştür. Yüzü ovalleşmiş ve iç bükey bir form almıştır. Burun ve gözler özellikle vurgulanmıştır. Yassı yüz izleyiciye doğru değil de yukarı doğru yönelmiştir. Geniş omuz ve ince bel kombinasyonundan oluşan güçlü üçgen vücut uygulaması devam etmektedir. Ayaklar birleştirilmiş olmasına karşın, bacaklar hafif aralık verilmiştir. Yine benzer karşılaştırma örneklerini yüzyılın ortalarına tarihlenen Dipylon vazolarında görmek mümkündür.

Geç Geometrik Dönem figürinleri arasında mızrak taşıyanları sayı olarak artırmak mümkündür. Örneğin Olympia'da bulunan bronz bir figürinde de sağ el yukarıda omuz seviyesinde olmak üzere benzer bir duruş dikkat çekmektedir. Bu örnekte farklı olarak el baştan uzakta durmaktadır ve yumruk, ortasında bir boşluk olacak şekilde sıkılmıştır. Bu boşluk rahat bir şekilde elde mızrağa benzer yuvarlak bir nesne tutulduğuna işaret etmektedir. Yüzün hacim kazanmaya başlayarak iç bükeylikten kurtulmuş olması, özellikle kalça ve baldırlarda hatların daha yuvarlaklaşarak doğal görünüm kazanması gibi nedenlerle Olympia figürini Akropolis örneğine göre daha geç bir tarihten olmalıdır.

Asker olarak adlandırılabilen bu grupta yer alan örneklerin bazılarında Akropolis veya Olympia örneklerinden farklı olarak başlarının üzerinde miğfer bulunmaktadır. Olympia ve Akropolis örneklerinin yoğun olduğu bu seride figürinler benzer şekilde omuz hizasına doğru kaldırdıkları sağ ellerinde mızrak taşımaktadırlar. Birbirlerine yakın tarihlerden olmak üzere yaklaşık 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen figürinlerden Akropolis'ten 6613 envanter numaralı bronz figürinde mızrak tutar şekilde omuz hizasına doğru kaldırılan sağ kolun vücuda göre oldukça yana atıldığı dikkat çekmektedir. Demek ki, artık kol ve bacak gibi organların vücuttan uzaklaştırılmasında herhangi bir korku yaşanmamaktadır. Akropolis figürininde diğerlerinden farklı olarak sol elin dirsekten kırılarak öne doğru uzatıldığı dikkat çekmektedir. El hareketinden solunda da yay veya kalkan gibi

bir diğerk silah tuttuğunu öne sürmek olasıdır. Birbirleri ile yaklaşık çağdaş olması gereken Olympia Figürini'nin sol elinde korunan yay savımızın haklılığını açık bir şekilde göstermektedir.

Yine Olympia'dan mızrak tuttuğu tahmin edilen iki bronz figürinde bu defa kolların omuz seviyesini aşarak iyice yukarı doğru kaldırıldığı dikkat çekmektedir. Bacakların uzaması ve kalçaya doğru hacim kazanması, gövde hatlarının yuvarlaklaşması, kasık veya göğüs kafesi gibi ince detayların işlenmeye çalışılması yüzyılın sonlarına doğru anatomiye arayışların başladığının en önemli göstergesidir.

Özellikle Akropolis'ten 6612 envanter numaralı bronz figürin, defolu gibi gözükse de özellikle köprücük kemiği ve göğüslerin verilmesindeki çaba nedeniyle bu serinin en geç örneklerinden birisi olmalıdır.

Olympia'dan arabacı figürini, araba selesi içerisinde her iki eli ile koşumlardan tutar şekilde resmedilmiştir. Başında taşıdığı miğfere benzer şapka, askerlerin salt silahla değil, aktif hareket içerisinde de gösterilebileceğine işaret etmektedir.

Figürinlerin ne kadar tanrı ve tanrıçaları nitelendirdiği düşünülürse, askerlerin de Ares gibi savaş tanrıları ile ilişkilendirilmesi sonucu çıkarılabilir. Ancak New York'tan "Miğfer Yapan Genç Figürini'nde" olduğu gibi günlük yaşamdan da konuların betimlendiği anlaşılmaktadır. Böylece betimlenen figürinler arasında insanların da bulunduğu kabul edilmelidir.

Baltimore'dan "Olympia'lı İçki İçen Adam" veya "Müzisyen?" olduğu düşünülen figürinlerde, kayaya benzer bir yükseltinin üzerinde oturarak her iki elini ağız seviyesine doğru götürmüş bir erkek betimlenmiştir. Heraklion Arkeoloji Müzesinden Lyra çalan Müzisyen figürini sanatçıların müzisyen gibi günlük hayattan konulara yabancı olmadığına işaret etmektedir.

Buna karşın 700 civarına tarihlenen Amyklai'den Apollon Başlı veya yine yüzyılın sonlarına tarihlenen Thebai kökenli Artemis figürini mitolojik konuların da ihmal edilmediğinin göstergesidir.

Bununla birlikte Amyklai, Samos veya Akropolis'ten örnekler, pişmiş topraktan üretilen kadınların da repertuarda yer aldığıının en önemli belgesidir.

Geometrik dönem figürinleri arasında hayvan motifleri de bulunmaktadır. Hayvanlar arasında sık olarak atlar, bunun yanı sıra seyrek olarak geyik, eşek, kuş, böcek veya yaban tavşanı gibi canlılar bulunmaktadır.